

58

ΖΩΗ ΣΑΝ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΦΟΤΟΓΡΑΦΙΕ: © ESTATE OF JOHN CRAXTON. ALL RIGHTS RESERVED. DACS 2022

Ο Τζον Κράξτον στο ατελιέ του

Τζον Κράξτον

Ο ΔΙΑΣΗΜΟΣ
 ΖΩΓΡΑΦΟΣ
 ΠΟΥ ΛΑΤΡΕΥΣΕ
 ΤΑ ΧΑΝΙΑ

Για τον Βρετανό καλλιτέχνη η Κρήτη ήταν η δεύτερη πατρίδα του, όπου πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του. Φίλος του Γιώργου Σεφέρη, του Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα και του Πάτρικ Λι Φέρμορ και αμετανόητος μποέμ, είχε γοητευτεί από τον Τσόρτσιλ μέχρι τον Ωνάση και τον Νιάρχο. Η πόλη αποτιεί φόρο τιμής στον ζωγράφο με έκθεση στη Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, σε συνεργασία με το Μουσείο Μπενάκη

«Κεφάλι ηλικιωμένου Κρητικού», 1948

«Αντρας που χορεύει σε ταβέρνα»

Αποστολή στην Κρήτη: Tina Μανδηλαρά tinam@protothema.net

Μια ζωή σαν μυθιστόρημα είχε ζήσει ο διάσημος ζωγράφος και φιλέλληνας Τζον Κράξτον, φίλος του Γιώργου Σεφέρη και του Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, στενά συνδεδεμένος με τον Πάτρικ Λι Φέρμορ, θαυμαστής του Δομηνικού Θεοτοκόπουλου, τον οποίο είχε ως παντοτινό του πρότυπο. Από τους βοσκούς και τους ψαράδες μέχρι τον Ουίστον Τσόρτσιλ και τον Αριστοτέλη Ωνάση που είχαν εντυπωσιαστεί με την προσωπικότητα του αναπρεπτικού ζωγράφου, τον Μιχάλη Κακογιάννη τον οποίο ο ίδιος βοήθησε για τα γυρίσματα του επικού «Ζορμπά», δεν υπήρχε κανείς που να συνάντησε στην Κρήτη τον Κράξτον και να μην τον συνέδεσε άμεσα με το νησί.

Στον ίδιο τόπο, και συγκεκριμένα στο μέρος όπου πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του ως δεύτερη πατρίδα του, στα Χανιά, αποτίουν σήμερα, 100 χρόνια μετά τη γέννησή του (3/10/1922-17/11/2009), μεγάλο φόρο τιμής στον ζωγράφο με μια μεγάλη έκθεση με 100 πίνακές του αλλά και με σχέδια, εκτυπώσεις, φωτογραφίες, ακόμα και με τη θρυλική μοτοσκέλετα του (!) - σε συνεργασία με το Μουσείο Μπενάκη, στην ανανοημένη Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, στην οποία ξεναγηθήκαμε από τον επιστήθιο φίλο του Κράξτον και βιογράφο του, Ιαν Κόλινς, όπως και στο σπίτι του Κράξτον, ένα παλιό βενετσιάνικο παλάτιο, μόλις λίγα μέτρα πιο κάτω. Ο Κράξτον ανακάλυψε την Κρήτη σε ένα από τα πρώτα του ταξίδια στην Ελλάδα, το 1947, όταν επισκέφθηκε την Κνωσό: «Όταν μάλιστα είδε έναν στρατιώτη, που μόλις είχε απολυθεί, να χορεύει ζεμπέτικο κάτω από το μωλικό ανάκτορο κίνωντας ανάποδο σάλτο σε μια πεσμένη καρέκλα, ο Τζον έκανε τη σύνδεση με τη ταυροκαθάψια στην τοιογραφία της Κνωσού και σε μια παράδοση 4.000 ετών», μας λέει ο Κόλινς τονίζοντας ότι έκτοτε ο έρωτας με την Κρήτη ήταν παντοτινός.

Η αγάπη του για την Ελλάδα

«Κάθε αληθινό πράγμα της Ελλάδας που αγαπούσε, το αγαπούσε κυρίως στην Κρήτη, και από την πρώτη του επίσκεψη το νησί παρέιχε μεγάλο μέρος της έντασης και του δράματος στους πανηγυρικούς πίνακές του. Χωρίς ποτέ να φοβάται να χτυπήσει μια άγνωστη πόρτα, ο Τζον ήταν καλοδεχόμενος όπου κι αν πήγαινε. Μπορεί να πλάγιαζε στην πεζούλα μιας σάλας -πάνω σ' ένα αναπαικτικό «στρόφιμο» από ελαστικά αγκυλωτά κλαδιά από κουβέρτες από μαλλι κατσίκας και σκεπασμένος με την κάπα ενός βοσκου- ενώ τα πουλερικά και τα γαϊδούρια μοιράζονταν το δάπεδο. Συχνά έπαιρνε χαλά και κουβέρτες στην ταράτσα για να κοιμηθεί κάτω απ' τα αστέρια», γράφει χαρακτηριστικά ο επιστήθιος φίλος του Ιαν Κόλινς στη βιογραφία του «John Craxton, μια ελληνική ψυχή» (εκδόσεις Πατάκη, μτφ. Μαίρη Κηρορέφ), ο οποίος περιγράφει με τον πλέον ανάγλυφο τρόπο τον αντίκτυπο που είχε η Ελλάδα στη ζωή και το έργο του μεγάλου ζωγράφου, την άμεση σύνδεση με τους κορυφαίους εκπρο-

Τζον Κράετον και Πάτρικ Λι Φέρμφορ χορεύουν σε ελληνική παραλία το 1951

Ο Τζον Κράετον στα Λευκά Όρη της Κρήτης, 1984

σώπους του ελληνικού πολιτισμού, καθώς και την αγάπη του για σιδηρώσει ελληνικό: τον τρόπο ζωής, τις ανοικτές θάλασσες και τα απάτητα βουνά, τον απλό κόσμο με το περήφανο σθένος, τους αρχαίους μύθους, όπως αυτόν του Μινώταυρου που είχε επιρράσει και τη ζωγραφική του.

Από τότε που ξεκίνησε να ζωγραφίζει, από την παιδική ηλικία, καθώς οι φιλότεχνου γονείς του του έδιναν αυτή την ελευθερία, στο μυαλό του ο Τζον Κράετον είχε την ελληνική γη, μια μακρινή Αρκαδία, ένα ηλιόλουστο μέρος με αρχαία μνημεία και μεσογειακό τρόπο ζωής.

Καθώς, μάλιστα, ο ίδιος ο Κόλινς μας ξεναγεί στα πιο αντιπροσωπευτικά έργα, μας εξηγεί πως τα περισσότερα μαρτυρούν τις ελληνικές εικόνες που τον κατέκλυζαν προτού καν επισκεφθεί την Ελλάδα που ήταν γι' αυτόν όνειρο ζωής. Ακόμα και ο περίφημος πίνακας του «Μύλος του Alderhol» ήταν ζωγραφισμένος με τα έντονα χρώματα που φανταζόταν και νόμιζε ότι έχουν τα ελληνικά σπίτια. Όταν αργότερα διαφενύστηκε, τη θέση των τοπίων πήραν οι απλοί άνθρωποι: οι ψαράδες, οι περήφανοι Κρήτες, οι άνθρωποι της ταβέρνας, τα αγόρια με τα εφηβικά μoustάκια και το αυστηρό πρόσωπο, αυτοί έγιναν οι δικοί του πρωταγωνιστές στα πορτρέτα της έκθεσης στη Δημοτική Πινακοθήκη των Χανίων.

«Δεν του έλεγαν τίποτα τα παραστατικά τοπία, αλλά ήθελε να δείξει πως αυτό που ζωγράφιζε μιλούσε στην ψυχή του και δεν ήταν αυτό που έβλεπαν όλοι: ακόμα και τα ψάρια, τα στοιχεία της φύσης, τα δέντρα, αποτυπώνονταν μέσα του και γίνονταν κομμάτια της εσωτερικής του σχέσης με τα Χανιά και την Ελλάδα», μας λέει ο Κόλινς καθώς μας δείχνει από το μπαλκόνι του σπιτιού του Κράετον την απίστευτη θέα στο παλιό λιμάνι, λίγο πιο κάτω από τους χώρους της έκθεσης. «Μπορεί να έβλεπε καθημερινά αυτό το υπέροχο τοπίο, αλλά ποτέ δεν το ζωγράφιζε. Προτιμούσε να βγάξει στους πίνακες αυτό που είχε μέσα του», μας λέει, κάτι που φαίνεται και στην τεράστια ταπισερί «Τοπίο με στοιχεία της φύσης», καμωμένη με νήματα 500 διαφορετικών χρωμάτων, που εκτίθεται για πρώτη φορά στον κόσμο, στην ανανεωμένη Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων. Καθώς ζητάμε από τον Κόλινς να τον φωτογραφίσουμε ακριβώς μπροστά της, είναι σαν ο ήλιος να φτάαπτε από τον Κράετον για να φωτίζει και τον ίδιο. «Σαν να είναι εδώ, τώρα, μαζί μας», του λέω και ο Κόλινς γελάει συνωμωμικά δείχνοντάς μου την καρτ ποστάλ που στολίζει μια γωνιά της έκθεσης όπου ο Κράετον γράφει στα ελληνικά «ΙΜΕ ΠΟΛΙ ΣΤΕΝΟΧΩΡΙΜΕΝΟΣ ΑΙΤΤΑΙ ΛΙΝΕ ΦΡΙΚΗ ΟΛΟ

ΟΜΙΧΛΗ, ΣΥΝΕΦΙΑ, ΒΡΟΧΙ, ΘΑ ΠΕΘΑΝΩ». «Δεν άντεχε μακριά από την Κρήτη και ένιωθε πραγματικά να μαραζώνει από τότε που ένας αστυνομικός τον είχε κατηγορήσει, κατά τη διάρκεια της χούντας, για αρχαιοκαπηλία, γιατί είχε θεωρήσει πως μια κουκουχιά που είχε κατασκευάσει ο ίδιος, κατά τα πρότυπα των γνωστών παραστάσεων του Πικάσο, ήταν αρχαία και διέταξε την εκδίωξη του», μας λέει ο Κόλινς για εκείνο το περιστατικό που κόσπασε στον Κράετον την απομάκρυνσή του από την αγαπημένη του Ελλάδα. «Κιρίως γιατί εκείνος, αντί να παραμείνει σιωπηλός, χτύπησε τον αστυνομικό με την κουκουχιά στο κεφάλι δείχνοντάς του, με αυτόν τον τρόπο, ότι είναι ακατοίχτο», μας λέει για το περιστατικό που ο Κόλινς περιλαμβάνει και στη βιογραφία του ζωγράφου. Εκεί καταγράφονται διάφορα ανέκδοτα περιστατικά από τις καθημερινές συναναστροφές του Κράετον με τους κατοίκους αλλά και με τα υψηλά πρόσωπα που συναντούσε στο νησί, όπως εκείνο το βράδυ όπου ο ίδιος, μαζί με τον τότε σύντροφό του Κρίστοφερ είδαν να αποβιβάζονται από μια βενζινακάτο, στη Σούδα, το 1960, η αιθέρα μπαλαρίνα Μαργκκί Φοντέιν - με την οποία είχαν συνεργαστεί το 1951 στο «Δάφνις και Χλόη» ως τότε υπεύθυνος για τα σκηνικά -, ο Αλέξης Μινωτής, ο Αριστοτέλης Ωνάσης αλλά και ο Ουίνστον Τζόρτζι. Οι έστρεφαν, για διαφορετικούς λόγους, την προσοχή στον Κράετον ακούγοντας τις ιστορίες του και τις πολύτιμες συμβουλές του.

Η φιλία του με Σεφέρη και Φέρμφορ

Υστερα από αυτό ο Κράετον αναγκάστηκε να στερήσει τους καλούς του φίλους και να επιστρέψει στην ανύλαγη Αγγλία, όπου ήταν ήδη πολύ γνωστός, αφήνοντας πίσω του τις ωραίες μέρες που τριγυρούσε στον Πόρο και την Υδρα παρέα με τον Σεφέρη, για τον οποίο είχε σχεδιάσει τα ωραία φωτοστικά στην είσοδο του σπιτιού του, και τον Χατζηκυριάκο-Γκίκα, ο οποίος του είχε παραχωρήσει το ατελιέ του για να δουλεύει, αλλά κυρίως τον κολλητό του φίλο Πάτρικ Λι Φέρμφορ, με τον οποίο γύριζαν το Αιγαίο και κατέληγαν να κάνουν παρέα με άγνωστους Κυκλαδίτες. Οι ιστορίες μάλιστα που άκουγε από τον Φέρμφορ για την απαγωγή του στρατηγού Κράιπε τον έκαναν να ψάχνει, αρκετά χρόνια αργότερα, στα Λευκά Όρη και στη Σαμαριά για ίχνη των άλλοτε ανταρτών και άθελά του να βρίσκειται μπλεγμένος σε ένοπλες βεντέτες, να μαθαίνει ελληνικά και εν τέλει να μετατρέπεται κυριολεκτικά σε ντόμο. Ήταν, άλλωστε, ο ίδιος ο Κράετον

που σχεδίαζε τα εξώφυλλα των βιβλίων που έγραφε ο Φέρμφορ για την Ελλάδα, ενώ η εντυπωσιακή ψιλόληνη σύζυγος του Πάτρικ, η Τζόαν Φέρμφορ, ήταν ένας βασικός λόγος που διατηρήθηκε για πάντα η στενή φιλία τους. Παρότι δεν έκρυβε ποτέ την γκέι ταυτότητά του, ο Κράετον είχε μια σύντομη ερωτική ιστορία με την κατά δέκα χρόνια μεγαλύτερη του Τζόαν, τα άγουρα χρόνια του Λονδίνου, καθώς ήταν αυτή που τον πήρε υπό την προστασία της και τον έβαλε στους υψηλούς, κοσμοπολίτικους κύκλους. Εκτοτε έγινε καλή του φίλη και οι στενοί δεσμοί ενισχύθηκαν ακόμα περισσότερο

χάρη στην παρουσία του Πάντι - όπως έλεγαν καϊνετικά τον Πάτρικ Λι Φέρμφορ.

Όλες αυτές τις ιστορίες δεν τις καταγράφει μόνο στη βιογραφία, αλλά τις θυμάται απέξω ο βιογράφος του Ιαν Κόλινς, ο οποίος μας τις αφηγείται καθώς περπατάμε για να δούμε από κοντά το ανακαινισμένο, με τη φροντίδα του ίδιου και του Craxton Estate, σπίτι, όπου έμενε ο ζωγράφος, μαζί με τον δήμαρχο Χανίων Παναγιώτη Σημανδηράκη, που δείχνει ενθουσιασμένος με το γεγονός. Το σπίτι το ερπετεύτηκε ο Κράετον με την πρώτη μπαρά, κατά την επίσκεψή του στα Χανιά το 1960. Κάθε γωνιά του σπιτιού ακόμα και σήμερα απηχεί κάθε στιγμή της κρητικής του ζωής, την οποία εξιμνούσε στον ύπνιο και στα όνειρά του: «Φεύγω ξανά σε μια μέρα για ένα νησί όπου φτιρνώνουν λεμόνια και οι πορτοκάλια λιώνουν στο στόμα και οι κατοίκες αρπάζουν τα τελευταία φύλλα σοκιάς από μικρά δέντρα, τα καλάμπόκι είναι κίτρινα και θρούζει και η θάλασσα είναι σαν άρπα σε ηραστειακές άκρες, είδα τους αδελφούς Μαρξ σε υπαίθριο σνεκμά και οι τοίχοι ήταν από αγώλο κλημα». Και αυτή ήταν η εικόνα που έφερε πάντα μέσα του για την αγαπημένη του Κρήτη, την οποία βόλθηκε να κάνει γνωστή πολύ πέρα από τα σύνορα και έξω από τις στερεοτυπικές εικόνες που έχει κανείς για το νησί ακόμα και σήμερα.